

Göteborgs universitet
Institutionen för pedagogik,
kommunikation och lärande
Historiografi, exkursionspedagogik
och Förintelsens minnesplatser 7,5 hp
PDG 692
VT 2019

“Jag förstår och då lär jag mig”

- **en studie om användandet av spelfilm i undervisningen om Förintelsen**

Författare: Annica Eld

Innehållsförteckning

1 Inledning	sid. 2
2 Syfte	sid. 3
3 Metod, urval, genomförande och resultat	
3.1 Metod	sid. 3
3.2 Urval	sid. 4
3.3 Genomförande	sid. 4
3.4 Resultat	sid. 5
4 Resultat	sid. 5
5 Diskussion	sid. 7
Referenser	sid. 11

1 Inledning

Titeln på denna studie är hämtad ur Maria Deldéns studie *Historien som fiktion Gymnasieelevers erfaran­de av spelfilm i historieundervisningen* från 2014 och ska enligt författaren ses som en sammanfattning av elevers erfarenheter kopplade till de historiska filmer de sett: De har förstått och upplever därför att de har lärt sig. *Hur* elever förstår och tolkar innehållet i undervisningen är själva kärnan i deras lärande, oavsett ämne. Har man som lärare kunskap om hur eleverna lär sig är det lättare att stötta dem i deras kunskapsutveckling och också att utmana dem. Enligt min egen erfarenhet har spelfilm i undervisningen en stor genomslagskraft bland eleverna. De når ofta ut till dem på ett sätt som läroböcker och annat pedagogiskt material inte gör, vilket kan ha att göra med att spelfilmens syfte är att underhålla. Studier visar att svenskar i genomsnitt ser 55 filmer/år vilket innebär att film även utgör en stor del av ungdomars mediekonsumtion. Ungdomar är vana att se film (Deldén, 2017). Att film utgör stor del av ungdomars mediekonsumtion bör vi lärare utnyttja dels för att fånga och behålla elevernas intresse för aktuellt ämne, men också för att problematisera och analysera.

Skolverket och Svenska Filminstitutet har utarbetat en skrift som framhåller vikten av att se spelfilm i skolan: *“Film kan levandegöra det förflutna, spegla vår samtid och skapa identifikation med människor i olika länder, kulturer och livssituationer. Att se en film tillsammans är ett sätt att väcka elevernas nyfikenhet och ge impulser till fortsatt kunskapssökande. Att se film på skoltid är också ett sätt att låta eleverna möta en bred och varierad filmrepertoar som de kanske inte skulle hitta till på egen hand”* (Skolverket, SFI 2001). Ur detta perspektiv erbjuder spelfilmen en särskild resurs då den möjliggör att ge “levt minne” och inte endast “inlärt minne” som den ordinarie historieundervisningen gör, något som lyfts fram i Skolverkets rapport *Film i historieundervisningen – problem och möjligheter* (Olofsson, 2019). Att använda spelfilm i undervisningen innebär också en potential att skapa en gemensam referensram och utgångspunkt för samtal. Enligt Kleveland och Ekholm (Skolverket, 2001) har filmen en förmåga att ge bilder av olika dilemman och mänskligt beteende och skapar därmed möjligheter att närma sig det som är svårt och obehagligt. Spelfilmer kan även ge elever möjlighet att sätta sig in i dåtida människors situation och förstå deras handlingar utifrån det sammanhang de levde i, d.v.s historisk empati (Wibaeus, 2010). En spelfilm skildrar ofta makrohändelser genom mikrovärlden och erbjuder enligt

min uppfattning därför en specifik möjlighet att tala till hjärtat och på sätt ge riktig förståelse med djupare insikt.

När det gäller historisk spelfilm, vilket denna studie omfattar, har dessa också fått allt större acceptans som historiska källor, något som troligen påverkar användningen av dem i undervisningen. Den historiska spelfilmen är ett medium som med sin dramaturgi, rörlig bild, ljud och starka berättelser, fångar och behåller ett intresse. Den historiska spelfilmen har på sätt en stark dragningskraft som förmedlare av berättelser om det förflutna (Deldén, 2014).

Utifrån den mängd möjligheter som spelfilmen ger oss lärare, varav jag lyft fram några, undrar jag hur den används kopplad till arbetsområdet Förintelsen, ett arbetsområde som kan tyckas vara viktigare än någonsin att undervisa kring, i ett samhälle där antisemitism och rasism ständigt är närvarande.

2 Syfte

Syftet med denna studie är att få insyn i vilka spelfilmer som används i undervisningen om Förintelsen och varför. Studien är ingen omfattande och bred undersökning i fråga om antalet deltagande lärare. Fokus ligger på att ett mindre antal lärare redogör mer detaljerat för de filmer de använder och varför. Därmed ska svaren ses som exempel av praktisk tillämpning av spelfilm om Förintelsen i skolan och utövarnas egen syn på saken.

Min förhoppning är också att jag får ny kunskap om spelfilm i undervisningen kopplad till Förintelsen som jag kan använda för att utveckla min egen undervisning.

3 Metod, urval, genomförande och resultat

3.1 Metod

Studien är en kvalitativ studie då den baseras på informanternas syn på och uppfattning av ett ämne, spelfilm i undervisningen om Förintelsen och syftar till att finna och analysera mönster. Undersökningsprocessen är induktiv då jag utifrån öppna frågor och insamlad data kommer presentera resultatet i form av mönster och formulera generella antaganden om användning av spelfilm i undervisningen (Trost, Hultåker 2016).

Vilken/vilka spelfilmer brukar du använda i din undervisning om Förintelsen?

Varför använder du just denna/dessa filmer? Tänk på att motivera ditt val av varje film om du anger två eller flera filmer.

Frågorna som använts i studien.

Data är insamlat genom en enkätundersökning. Enkäten har skickats via mail som ett Google Formulär till lärare som undervisar i historia vid olika högstadieskolor i tre kommuner i Skåne.

3.2 Urval

Urvalet är gjort på så sätt att jag kontaktat för mig kända lärare/rektorer på fem skolor i tre olika kommuner och bett dem sprida enkäten till lärare som undervisar i ämnet historia, på så sätt är urvalet ett bekvämlighetsurval (Trost,Hultåker 2016). Totalt kontaktades 23 lärare varav 9 svarade. Utifrån att lärare som undervisar historia på högstadiet har svarat på enkäten möjliggörs relevanta svar på frågeställningarna Att lärarna kommer från olika skolor och kommuner ger också en viss bredd kring ämnet. Tillsammans ökar dessa faktorer studiens validitet och reliabilitet.

3.3 Genomförande

Vid genomförandet av studien har hänsyn tagits till de forskningsetiska principerna. Deltagarna har informerats om syftet med studien och de har själva fått besluta om sin delaktighet. Genom enkätsvaren i Google Formulär har jag som genomfört studien fått tillgång till informanternas emailadress, vilket leder till att jag indirekt kan se vem som svarat vad. Utifrån *God Forskningssed*, fick informanterna vid erbjudandet om att delta i studien kännedom om detta samt att enkätsvaren kommer att lagras så länge som är nödvändigt (Vetenskapsrådet, 2017).

3. 4 Resultat

Resultatet har analyserats utifrån de mönster jag funnit gällande vilka filmer som främst används och syfte bakom filmvalet. Detta sker i en tabell och med citat från informanternas enkätsvar. Resultatet ligger till grund för en diskussion om möjligheter och utmaningar med att använda historisk spelfilm i undervisningen.

4 Resultat

Spelfilmer som används	Antal lärare
Schindlers list	7
Pianisten	2
Pojken i randig pyjamas	2
Die Welle	1
Wallenberg - en hjältes historia	1

Tabell 1: Spelfilmer som informanterna i studien använder i undervisningen

Studien visar tydligt att flertalet lärare, som valt att delta i studien, väljer att visa spelfilm i undervisningen om Förintelsen. Endast en informant låter meddela att denne inte visar film kopplad till arbetsområdet men delger samtidigt att: *Vi använder mest dokumentärer. Inom svenskundervisningen förekommer däremot både "Vågen" och "Pojken i randig pyjamas"*.

Den film som flest lärare använder i sin undervisning är *Schindlers list*. Skälen bakom detta val varierar dock och många anger också flera olika orsaker. Det är framförallt två typer av motiveringar som dominerar lärarnas val av att visa *Schindlers list*: förmedla historisk fakta och visa på olika perspektiv. Flertalet av lärarna visar filmen för att förmedla historisk fakta, något följande citat visar på: *“den bygger på verkliga händelser och inte någon uppiktad*

historia”, ”jag vill visa filmen för att eleverna ska få se hur det var”, ”filmen ger en rättvis bild över förintelsen”, ”filmen åskådliggör hur judarnas situation gradvis förändras mot förintelse” och ”filmen visar judarnas liv under kriget”. Med motiveringarna, ”Jag visar Schindlers list för att visa på att inte alla tyskar var emot det judiska folket”, ”jag tycker att filmen visar båda sidorna av kriget” och ”samtidigt som den visar krigets grymhet så visar den en mjuk sida och att människor kan förändras”, vill lärarna få eleverna att se olika perspektiv och tänka kritiskt när de ser filmen. Det senare citatet visar också på en vilja att belysa den enskilda människan, dennes värderingar och handlingar, vilket även följande citat visar: ”filmen handlar om en person som på olika sätt tar ett personligt beslut att göra något. Viktigt att eleverna förstår att varje människa har ett personligt ansvar för sina handlingar”.

Två av informanterna väljer att visa *Pianisten* och båda hänvisar till samma syfte som dominerade valet av *Schindlers list*, förmedla historisk fakta: ”Jag vill visa filmen för att eleverna ska få se hur det var” ”filmen visar hur det var för judarna i Polen när deras rättigheter fräntogs dem av nazisterna, hur de tvingas flytta till ghetton och till slut till koncentrationslägren”

Dessutom hänvisar en av informanterna till vikten av att eleverna får insyn i de strukturer som möjliggjorde Förintelsen och hur de påverkade den enskilde individen, något denne är ensam om i studien: ”Dessa scener är bra som en del av diskussionen: hur kunde detta hända”, ”filmen är bra ur ett makroperspektiv för att synliggöra individen”.

Pojken i randig pyjamas visas av två informanter och de väljer att visa den i samma syfte, den visar Förintelsen ur ett barns perspektiv. ”Jag använder pojken i randig pyjamas jag tycker den ger en bild av Förintelsen som elever ska känna till men från ett barnperspektiv”, ”jag använder filmen för att den skildrar kriget från barns perspektiv.

Schindlers list och *Pianisten* är filmer som lyfts fram som vanligt förekommande även i andra studier (Hermansson, 2011), (Deldén, 2014) vilket kan stärka den bild som min studie ger över vanligt förekommande spelfilmer i undervisningen om Förintelsen.

En informant väljer att visa *Wallenberg - en hjältes historia* med motiveringen:

filmen har en person som på olika sätt tar ett personligt beslut att göra något. Viktigt att

eleverna förstår att varje människa har ett personligt ansvar för sina handlingar och att dessa handlingar har betydelse oavsett vad de väljer att göra.

Med motiveringen :*eftersom eleverna ofta menar på att nazismen inte kan komma till makten igen och att människor inte är så "lättpåverkade" som under 20- och 30-talet , väljer en informant att visa filmen Die Welle.*

5 Diskussion

Förintelsen lyfts starkt fram i den nuvarande läroplanen, Lgr11, både i det centrala innehållet och i kunskapskraven för historia för åk 7 - 9 (Skolverket, 2011), något som inte gjordes på samma sätt i den tidigare läroplanen, Lpo 94. En läroplan är delvis en produkt av den tid och det samhälle vi lever i och tyvärr lever vi i ett samhälle där antisemitism och rasism ständigt är närvarande. Även om en nyligen gjord svensk studie visar på att 98% av de tillfrågade tror att Förintelsen ägt rum (Sveriges Radio, 2019) är Sverige ett samhälle där svenskar *även* upplever att antisemitismen ökar (Metro, 2018). Dessutom ökar stödet för de högerpopulistiska partier som kännetecknas av en islamofobisk retorik och fientlighet mot romer och judar runt om i Europa (MigrationsInfo, 2016). Att undervisa om Förintelsen kan ur dessa aspekter tyckas vara mer aktuellt och värdefullt än någonsin.

Flertalet intervjuade i min studie svarade att de använder spelfilm i sin undervisning om Förintelsen. Att undervisa om Förintelsen är svårt, omfattande, komplext och därmed tidskrävande, något som kan påverka valet av pedagogiskt verktyg; spelfilm. Genom spelfilmen kan man komma åt både fakta och moraliska dilemma i enlighet med läroplanen. Valet kan också hänga samman med läroböckernas brister kopplade till ämnet, Förintelsen. Spelfilmerna ger också möjlighet till perspektivundervisning något som internationell forskning visar att läroböckerna brister kring (Wendell 2019).

Min studie visar på att oavsett val av film bottnar motivet i samma syfte, lärarna vill att eleverna ska *lära om* och *få förståelse för*, vilket stämmer överens med resultatet i Wibeus studie *Att undervisa om det ofattbara – en ämnesdidaktisk studie om kunskapsområdet Förintelsen i skolans historieundervisning*. Studien lyfter fram fem förhållningssätt bland lärare till varför man ska undervisa om Förintelsen : "aldrig mer!", "förstå människans

psykologiska mekanismer", "inte bara Förintelsen", "inse värdet av demokrati" och "tänk kritiskt"(Wibaeus 2010).

Informanternas svar visar på en vilja att öka elevernas historiemedvetande med fokus på att *förstå dåtiden*. Men historiemedvetande är mer än så, det innebär även att förstå att dåtid, nutid och framtid hänger ihop. Det handlar även om hur man tänker om historisk tid och framtid samt att förståelsen av att det vi gör nu kommer att ha betydelse för hur människor lever i framtiden. Ylva Wibaeus belyser begreppet historiemedvetenhet genom bl.a. historikern Klas-Göran Karlsson som menar att historiemedvetande handlar om hur våra tolkningar av det förflutna, vår förståelse av samtiden och våra perspektiv på framtiden står i förbindelse med varandra och påverkar varandra ömsesidigt (Wibaeus 2010).

*När något förändras i nuet så påverkar det även vår syn på det
förflutna och på våra föreställningar och förhoppningar om framtiden.
På motsvarande sätt påverkar vår tolkning av det förflutna,
hur vi ser på vår samtid och framtid (Wibaeus 2010, sid. 55).*

Dessa perspektiv på historiemedvetande är inte synliga i informanternas intention med att visa spelfilm om Förintelsen. Endast kunskap om Förintelsen möjliggör inte att vi kan se vår samtid genom historien och därigenom automatiskt handlar för att det inte ska ske igen. Det som krävs är att vi reflekterar över vår samtid genom historien, ser likheter och skillnader. Därtill funderar på vad vi kan göra och agera genom att ta ansvar.

I studiens resultatet framträder *Schindlers list* som den mest visade filmen. En anledning till detta kan vara att den är lättillgänglig p.g.a den klassiska berättarstrukturen med presentation, konflikt och upplösning, något som gör den lätt att följa med i för den vane filmtittaren, vilket ungdomar i allmänhet är idag. Jag vill även lyfta fram filmens möjligheter att visa på olika perspektiv och insyn i människans psykologiska mekanismer som en orsak till varför just *Schindlers list* träder fram som den mest använda spelfilmen. Genom filmen framträder människan, Oskar Schindler och genom honom får tittaren insyn i hur olika psykologiska mekanismer påverkar hans agerande. Undervisning som lyfter fram de psykologiska mekanismerna är av största vikt för att förstå hur Förintelsen kunde ske.

Historikern Niklas Ammert har genomfört enkätundersökningar med lärare om deras undervisning om Förintelsen som bekräftar Ylva Wibaeus undersökning om förhållningssätt till Förintelsen bland lärare men lyfter också fram lärare som framställer nazisternas som omänskliga. En sådan avhumanisering kan hindra eleverna att förstå, för vad finns att förstå om nazisterna var omänskliga (Wendell 2019)?

Filmen, *En pojke i randig pyjamas*, används av informanterna i min studie då den utgår från barnets perspektiv, en pojke som genom naiva frågor, typiska för barn, försöker förstå det som sker runt omkring honom. Filmen visar tydligt att pojken inte förstår vad han ser då han är ett barn som de vuxna försöker skydda. Detta perspektiv är nog så viktigt att påvisa men inte lätt att komma åt och göra tydligt för eleverna genom läroböcker. Genom den lilla människan kan man genom filmens dramaturgi få syn på strukturerna som möjliggjorde skeendet.

I inledningen lyfte jag fram spelfilmens möjligheter att tala till hjärtat och bidra till historisk empati genom mötet med enskilda människor och deras situation. Steven Dahls studie om hur spelfilm kan aktivera elevers historiemedvetande kopplad till filmen *Hotel Rwanda* visar dock att många elever stannar vid att känna sympati eller antipati med de enskilda aktörerna (Dahl 2013). Även Deldén pekar på denna risk och menar att den kan grumla elevernas historiska tänkande och att det därför är viktigt att eleverna, i samband med att spelfilm visas i undervisningen ges stöd att utveckla historiefilmslitteracitet, d.v.s förmågan att analysera, tolka och värdera historisk spelfilm både tanke- och känslomässigt (Deldén, 2017). Dahls studie visar även att eleverna tenderar att fokusera på aktörerna även för att se och förklara orsaken till folkmordet, detta på bekostnad av det strukturella perspektivet. Om syftet med att se en film är att utveckla elevernas historiemedvetande måste undervisningen synliggöra både det strukturella perspektivet och aktörsperspektivet annars riskerar undervisningen att ge en förenklad bild (Dahl, 2013).

Steven Dahls studie påvisar även ett annat didaktiskt dilemma som det är värt att stanna kvar vid. Studien visar nämligen på att en majoritet av eleverna som deltog i undersökningen uttryckte att det *inte* finns positiva lärdomar att dra utifrån tragedin i Rwanda. Det didaktiska dilemmat utgörs av att elevernas erfarenhet inte går i linje med skolans övergripande uppdrag och historieundervisningens syfte att "*skapa en tilltro till demokratiska och humanistiska*

värden samt en tro på människans möjlighet att påverka och förändra sin framtid”(Dahl, 2013). Bland de filmer som informanterna i studien väljer att visa framträder enligt mig *Schindlers list*, *Pianisten* och *Wallenberg - en hjältes historia* som filmer där det finns en möjlighet för lärarna att lyfta fram människans egna möjligheter att påverka, både sin egen och andras situation. Två informanter i min studie lyfter också särskilt fram detta som en orsak till varför de väljer att visa spelfilm om Förintelsen. Båda resonerar utifrån människans möjlighet att påverka genom att ta ett eget ansvar, för sig själv och samhället, genom att inte vara tyst och agera utifrån sina förutsättningar.

Ytterligare ett dilemma som framträder i tidigare studier av spelfilm i historieundervisningen är att det ställer höga krav på lärarens historiska ämneskunskaper. Komplicerade historiska händelser kan väcka funderingar hos eleverna som läraren kanske inte kan bemöta vilket leder till att lärare väljer att använda film i undervisningen på ett för dem hanterbart sätt. Det i sin tur kan innebära att de undviker att utmana elevernas historiska tänkande på ett djupare plan som utvecklar elevers historiska tänkande. Gruppstorlek, tid och elevers rastlöshet är faktorer som kan spela roll för lärarens didaktiska val (Deldén, 2014).

Även om spelfilm fått allt större acceptans som historiska källor bland historiker (Deldén, 2017) vilket troligen påverkat användningen av dem i undervisningen, är historiker fortfarande skeptiska till hur fakta och skeenden framställs i spelfilmer. Inom vetenskapen har denna skepsis lett till ett ökat intresse för hur spelfilmen speglar både det förflutna och den tid då filmen tillkom. (Olofsson 2019). Synliggörs detta dubbla perspektiv vid användning av film i undervisningen bidrar det till en fördjupad kunskap genom analys. Den skepsis till historiska spelfilmer som Deldén lyfter fram blir möjligen synlig i min studie där en informant meddelar att denne framförallt använder dokumentärer om Förintelsen i historieundervisningen och att spelfilmer används inom ramen för svenskundervisningen. Underlaget är alldeles för litet för att dra några omfattande slutsatser kring, men utifrån egna erfarenheter vågar jag påstå att synsättet inte är ovanligt bland lärare som undervisar i historia. Inställningen, att film bör ses inom ramen för svenskämnet, kan grundas i att spelfilm sker i berättelsens form, en textform som av traditionen tillhör ämnet svenska. Jag vet också att spelfilm anses som tidskrävande och därav inte ryms inom ett ämne med ett omfattande centralt innehåll.

Spelfilm i undervisningen är enligt min erfarenhet ofta ett uppskattat inslag av eleverna. Att förväntningarna bland eleverna ibland är att de genom filmen ska få lite avkoppling och bli underhållna är inte konstigt då det är spelfilmens främsta syfte. När lärare använder en spelfilm i historieundervisningen används den som någon form av ett läromedel och det är då värt att komma ihåg att spelfilmen inte är gjord för detta ändamål utan för att just underhålla och på så sätt bidra till att produktionsbolag tjänar pengar. Även detta är en aspekt som bör belysas och bli en del av undervisningen.

Att använda spelfilm i undervisningen innebär många möjligheter men också flera utmaningar. Det ställer höga krav på lärarens historiska ämneskunskaper och kunskap om den tid då filmen tillkom. Utmaningen är också att undervisningen kring vald film formas så att reflektion över vår samtid sker *genom* historien och att undervisningen utvecklar elevernas historiefilmslitteracitet.

Då all undervisning i den svenska skolan skall utgå från eleven och då spelfilmernas berättelser i stor utsträckning är en del av elevernas historiemedvetande, finns det stora fördelar med att använda spelfilm som en del i undervisningen, trots de till synes stora utmaningarna.

Referenser

Enkäter från 9 lärare

Dahl, S. (2013). *Folkmord som film, Gymnasieelevers möten med Hotel Rwanda* (Receptionsstudie serienummer 18) Lund, Lunds universitet. Hämtad från <https://lup.lub.lu.se/search/publication/464ddb8f-293c-45e7-979a-5e9e3d0a216e>

Deldén, M. (2017). *Perspektiv på historiefilmlitteracitet, En didaktisk studie av gymnasieelevers historiska och emotionella meningsskapande i mötet med spelfilm* (Avhandling för filosofie doktorsexamen, Umeå Studies in History and Education 19 Umeå Studies in the Educational Sciences 26) Umeå, Umeå universitet. Hämtad från <https://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1138127/FULLTEXT01.pdf>

Deldén, M. (2014). *Historien som fiktion Gymnasieelevers erfارande av spelfilm i historieundervisningen* (Licentiatavhandlingar från Forskarskolan Historiska medier nr 4) Umeå, Umeå universitet. Hämtad från <http://du.diva-portal.org/smash/get/diva2:1182700/FULLTEXT01.pdf>

Hermansson, E. (2011). *Spelfilm i historieundervisningen Nio lärares användande av spelfilm i historieundervisningen samt en analys av praktiskt, pedagogiskt användande av en spelfilm* (Studie, Historia G3,GI1703, 15 hp) Växjö, Linneuniversitet. Hämtad från <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:421867/FULLTEXT01.pdf>

Olofsson, H. (2019) *Film i historieundervisningen – problem och möjligheter*, Stockholm, Skolverket

Skolverket (2011) *SFI Film för lust och lärande*, Stockholm, Skolverket

Skolverket (2011). *Film- och mediepedagogik i skolan - en seminarieserie*. (Projektet Kultur för Lust och Lärande Dnr 98:1734) Stockholm, Skolverket

Skolverket (2011). *Läroplan för grundskola, förskoleklassen och fritidshemmet*, Stockholm, Skolverket

Trost, J, Hultåker, O. (2016). *Enkätboken*, Lund, Studentlitteratur

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*, Stockholm, Vetenskapsrådet

Wendell, J.(2019). *Möjligheter och problem i undervisning om Förintelsen*, Stockholm, Skolverket

Wibaeus, Y. (2010). *Att undervisa om det ofattbara – en ämnesdidaktisk studie om kunskapsområdet Förintelsen i skolans historieundervisning* (Doktorsavhandling) Stockholm. Stockholms universitet. Hämtad från

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:352713/FULLTEXT02.pdf>

Myhrén, L, Sveriges Radio. (2/41, 2019). Hämtad från

<https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=7190905>

Kaspersen, V, Metro (10/12 2018). Hämtad från

<https://www.metro.se/artikel/nya-studien-antisemitismen-har-%C3%B6kat-i-europa>

Sandelind, C. (13/4 2016) Migrationsinfo. Hämtad från

<https://www.migrationsinfo.se/attityder/framlingsfientliga-partier/>